

KOREAI FILM 2016-2020

NAGY TIGRISBŐL VILÁGERŐ

TESZÁR DÁVID

A DÉL-KOREAI POPULÁRIS KULTÚRA, A KÜLFÖLDÖN IS EGYRE NÉPSZERŰBB KOREAI FILMMEL EGYÜTT AZ ELMŰLT ÖT ÉVBEN IGAZI NAGYPÁLYÁS, MAINSTREAM TÉNYEZŐVÉ VÁLT.

Az 1990-es évek végén még csak a pekingi újságírók értekeztek a koreai hullámról (*hallyu*): e gyűjtőfogalom magában foglalta a dél-koreai populáris kultúra egészét a popzenétől a tévésorozatokon át a nagyjátékfilmekig. A regionális (kelet- és délkelet-ázsiai) sikertörténet egy évtizeddel később a világ átellenes szegleteiben is folytatódott Európától Észak- és Dél-Amerikáig, de egyelőre csak szubkulturális szinten (lásd koreai diaszpóra; feltűnően lelkes helyi tinédzser-geekek). Az okostelefonok megjelenését és az internetes technológia fejlődését meglovagolva (közösségi média, streaming szolgáltatók) azonban ma már gyökeresen más a helyzet: az elmúlt öt esztendőben egyértelműen a nemzetközi fősodor részévé váltak a koreai televíziós sorozatok (lásd a Netflix hazai kínálatát), a BTS és a BLACKPINK a rajongói/követőtábor, valamint az eladási mutatókat figyelembe véve is egyenrangú vetélytársa bármelyik amerikai szupersztár előadónak, az *Élősködők* Arany Pálmája és példa nélkül álló Oscar-sikere pedig a filmes vonalon is markánsan demonstrálta a *hallyu* vétőzhatatlan világerőjét. E sorok írásakor a koreai-amerikai *Minari* írt Oscar-történelmet azzal, hogy férfi főszereplője (Steven Yeun) lett az első ázsiai-amerikai jelölt a kategóriában. Jelen írás a Filmvilág 2016/5. számában megjelent koreai filmes áttekintés (2010-2015) folytatása.

SZTÁRRENDEZŐK, POLITIKAI FÖLDCSUSZAMLÁS ÉS #METOO

A bombasztikusnak látszó kijelentéseket („világerő”) érdemes alátámasztani néhány jégheged adattal is, csak hogy tisztán kirajzolódjanak a trendek: 2000

és 2009 között a dél-koreai filmek piaci részesedése öt alkalommal haladta meg az 50%-ot (vagyis ekkor adtak el több jegyet helyi filmekre, mint a hollywoodi és más külföldi importfilmekre összesen), megjegyezve, hogy 2007-ben a Koreai Filmtanács (KOFIC) adatai szerint ezrelékre (50.0%) pontos döntetlen született a koreai filmpiacon. Hogy néz ki ugyanez a statisztika a 2010-es évek (2010-2019) esetében? Tízből kilenc (!) alkalommal a helyi alkotások győzedelmeskedtek a mozikasszáknál a külföldi mozgóképek ellenében. Mi a helyzet a koreai filmek nézőszáma tekintetében? 2012 óta több mint 100 millió jegyet adnak el a helyi alkotásokra, 2015 óta ez a szám pedig stabilan 110 millió felett van (Dél-Korea népessége 51 millió főt számlál). Ez azt jelenti, hogy egy évben átlagosan négy nagyjátékfilmet néz meg egy dél-koreai állampolgár – ezzel a számadattal az elmúlt évtizedben több ízben is világsők voltak. 2016-ra visszatekintve érdemes kiemelni, hogy a négy nagy koreai forgalmazó mellett (CJ E&M, Showbox, Lotte, NEW) feltűntek a nagy amerikai stúdiók koreai leányvállalatai által finanszírozott és forgalmazott nagyjátékfilmek is, ráadásul nem akármilyen alkotók dirigálásában: a Titanic filmfesztiválon nálunk is látható, lenyűgöző akció-thriller, az *Árnyak ideje* (*The Age of Shadows*, 2016) Kim Ji-woon rendezése volt a Warner Bros. Korea kötelékében, és a tárgyév harmadik legnézettebb filmjének bizonyult. A 20th Century Fox Korea a *Kokszongi sirató* (*The Wailing*, 2016) vérfagyasztó zsánercsalamádéjával mutatkozott be, amely *Az üldözőt* (*The Chaser*, 2008) és *A Sárga-tengert* (*The Yellow Sea*, 2010) jegyző, különösen tehetséges Na Hong-

jin eddigi legerősebb munkájának bizonyult. Az esztendő legnézettebb filmjének címét a Cannes-ban debütált és a magyar moziforgalmazásba is bekerült invenciózus zombifilm, a *Vonat Busanba – Zombiexpressz* (2016) vihette haza, amely az egész ázsiai régióban hatalmas kasszasikernek bizonyult. Ugyancsak Cannes-ban aratott osztatlan sikert Park Chan-wook melodrárába oltott thriller, *A szobalány* (*The Handmaiden*, 2016), amely az *Árnyak idejéhez* hasonlóan a japán gyarmati uralom alatt álló Koreába kalauzolt egy luxuskivitelű *sexploitation* erejéig. Végezetül az *Egy erőszakos ügyész* (*A Violent Prosecutor*, 2016) érdemel kiemelt, amely az éves nézettségi ranglista második helyéig jutott és az igazságszolgáltatás legfelső köreinek ármánykodásaira mutatott rá egy igaztalanul börtönbe zárt ügyész és egy csavaros eszű csaló kényszerszövetségén keresztül. 2016 őszén kezdődött az a hatalmas belpolitikai földcsuszamlás, amely a korrupcióval vádolt, regnáló dél-koreai elnök, Park Geun-hye alkotmányos vádeljárásához és 2017. márciusában az Alkotmánybíróság általi elmozdításához vezetett. Korántsem véletlen hát, hogy az év kulcsfilmjei politikai töltetűek voltak (lásd Filmvilág 2017/10: Koreai politikai thrillererek), és sok szempontból összecsengtek a valóban történelmi jelentőségű, aktuális eseményekkel. A sort *A király* (*The King*, 2017) nyitotta januárban, amelyet egyidőben vetítettek a vádeljárás elbírálásával: Han Jae-rim több mint húsz év dél-koreai politikatörténetét átfogó, klasszikus „felemelkedés és bukás” története két ügyész szemszögén keresztül enged bepillantást a hatalom kulisszái mögé. Ebbe a vo-

nulatba illeszkedett az *Egy taxisoőr* (A Taxi Driver, 2017) nyári sikerfilmje is, amely bőséggel átlépte a koreai blockbustermérőldkönek számító 10 milliós nézettséget: Jang Hun mozijában egy fővárosi taxisoőr épp akkor fuvaroz Gwangju messzi városába egy nyugatnémet újságíró, amikor kitör egy demokráciát követelő diák-tüntetés 1980 májusában. A politikai mozikra a 2017-es esztendő végén az évfordulós 1987: Amikor eljön a nap (1987: When the Day Comes, 2017) tette fel a koronát, amely az 1987. júniusi diáküntetés-sorozatáról tudósított egy nagyszabású történelmi tabló keretében – a 2016-os őszi, békés hétvégi gyertyafényes felvonulások annyiban különböztek a harminc évvel korábbi eseményektől, hogy akkor még vérre ment a küzdelem a jobboldali katonai junta és az ifjú szabadságharcosok között. 2017 nemcsak a politika miatt volt fontos év Dél-Koreában: némi fáziskéséssel ugyanis ekkor csattant a #MeToo mozgalom ostora olyan híres mű-

„A világ legaktívabb mozinézői”

(Lee Byeong-heon: Extrém meló – Ryu Seung-ryong)

vészeken, mint az ország egyik legismertebb karakterszínésze (Oh Dal-su) vagy a tavaly decemberben elhunyt, Arany Oroszlán-díjas (Pieta, 2012) Kim Ki-duk. Oh Dal-soo még szerepelt 2017 legnézettebb helyi mozijában, Az istennel együtt: Két világ (Along With the Gods: The Two Worlds, 2017) című webtoon-adaptációban, a már leforgatott folytatásból azonban nemcsak kivágták a jeleneteit, hanem komplett utóforgatást rendeztek, amelyben egy másik színészt szerződtettek a szerepére. (Kim Ki-duk #MeToo utáni életéről lásd Vincze Teréz írását a Filmvilág 2021/03 számában.) Mind minőségi, mind nézettségi szempontból kiemelkedő volt az esztendő tételei közül az észak-déli ellentétre építő Titkos megbízás (Confidential Assignment, 2017) és az Acéleső (Steel Rain, 2017), valamint a Kínában született koreai kisebbség (ún. joseonjok) fordulatos maffiaháborúját a karizmatikus nehézfiú Ma Dong-seok főszereplésével megörökítő A törvényen kívüliek (The Outlaws, 2017). Az évente

legalább egy nagyjátékfilmet készítő sztárateur, Hong Sang-soo (lásd Filmvilág 2017/05) pályája legaktívabb évét produkálta, ugyanis három (!) alkotással jelentkezett: Berlinben az Éjjel egyedül a parton (On the Beach at Night Alone, 2017), míg Cannes-ban az Egy nappal később (The Day After, 2017) és a Claire kamerája (Claire's Camera, 2017) debütált. Hong állandó színésznője és műzsája, Kim Min-hee Berlinben elnyerte a legjobb színésznőnek járó díjat, ezzel pedig csatlakozott ahhoz a két koreai színésznőhöz, akik a legrangosabb elismerésben részesültek a három legpatinásabb nemzetközi filmszemle egyikén (Kang Su-yeon: Velence, 1987; Jeon Do-yeon: Cannes, 2007). 2021-ben megmosolyogtatónak tűnik, mekkora botrány kerekedett abból, hogy az első teljes egészében Netflix által finanszírozott dél-koreai mozi, Bong Joon-ho Okja-ja a cannes-i versenyszekcióban mutatkozott be: a hagyományos forgalmazási struktúra szétzilálása ellen tiltakozásul valamennyi nagy koreai mozilánc-hálózat (CGV, Megabox, Lotte Cinema) bojkot-

tálta Bong alkotását, ezért csak elvétve, néhány független filmszínházban lehetett látni Dél-Koreában. Mennyit változott azóta a felállítás! A Netflix eleni izmozás a világhírű rendezők alkotásai (Scorsese, Cuarón, Fincher) és a fontos díjak (lásd *Roma*) elnyerése után lecsillapodott, a világvárvány hatására pedig már előre csokolommal köszönnek az amerikai streaming-behemótnak. Ma már hasonlóképpen nehezen képzelhető el bármilyen szankció Bong Joon-hoval szemben, aki az *Élősködőkkel* (*Parasite*, 2019) köztudottan végignyerte a világot.

KELLEMES ÉS KELLEMETLEN MEGLEPETÉSEK

2018 a megrázó erejű cinematikus fiaskók éve volt: az új koreai mozi egyik legkiválóbb rendezőegyénisége, Kim Ji-woon (*Két nővér*, 2003; *A jó, a rossz és a furcsa*, 2008) Oshii Mamoru animéjét, a *Jin-Roh*-t (1999) adaptálta élszereplős formában az egyesülés előtt álló két Korea jövőbeli kontextusába helyezve, de a nyári főszezonra időzített, nagyköltségvetésű *Illang* (*Illang: The Wolf Brigade*, 2018) még egymillió nézőig sem jutott. (Az összehasonlítás kedvéért: 6 millió eladott jegynél hozták volna ki nullára a projektet.) Hasonló sorsra jutottak olyan sztárokkal megtárogatott, komoly kiállítású mozik, mint a szteptáncoló koreai hadifoglyokról szóló *Bakatánc* (*Swing Kids*, 2018; másfél millió néző) vagy a '70-es évekbeli busani drogbáró pályafutását elregélő, Netflixen hozzáférhető *A drogkirály* (*The Drug King*, 2018; 1,8 millió néző), de a sor tovább folytatható a *Hét év éjszaka* (*Seven Years of Night*, 2018; félmillió néző) karcos bosszúfilmjével, a *Pszichokinézis* (*Psychokinesis*, 2018; egymillió néző) prózai szuperhős sztorijával vagy éppen *A bunker* (*Take Point*, 2018; másfél millió néző) látványos akció-thrillerével. Két kivételt lehet említeni a formula alól: *Az istenekkel együtt: Az utolsó 49 nap* (*Along With the Gods: The Last 49 Days*, 2018) megismételte az 2017-es első rész hatalmas sikerét (14 millió helyett végül 12 millió nézőig jutott, amely bőven elég volt az éves nézettségi ranglista első helyéhez), míg Kim Kwang-sik grandiózus történelmi eposza, *A nagy ütközet* (*The Great Battle*, 2018) a kínai Tang-dinasztia erői ellen harcoló koreiakról mesélt, ezzel pedig az év második legnézettebb filmje

lett. Mely *mid-budget* projektek voltak az esztendő üdítő kivételei? Például a globális remake-cunamit generáló, olasz *Teljesen idegenek* (2016) helyi variációja, a *Közeli idegenek* (*Intimate Strangers*, 2018), a 2019-es Koreai Filmfesztiválon látható feszült kémfilm, a *Fekete Vénusz* (*The Spy Gone North*, 2018), az 1997-es ázsiai pénzügyi válság pusztító hatását bemutató *Államcsőd* (*Default*, 2018) és Johnnie To *Drogháború* (*Drug War*, 2012) című munkájának elsőrangú remake-je, a *Hívó* (*Believer*, 2018), amely a tragikus autóbalesetben elhunyt, ismert koreai színész, Kim Joo-hyuk utolsó (és remakebe szabott) filmszerepét jelentette. A kisköltségvetésű mozik közül feltétlen kiemelést érdemel Yim Soon-rye rendező *manga*-adaptációja, a *Kiserdő* (*Little Forest*, 2018), amelynek finom szövésű, csinnadrattamentes ódája a koreai vidékhez és konyhaművészethez rezonált a fiatal urbánus közönséggel. Nemzetközi fesztiválvonalon a veterán autóbalesetben elhunyt, ismert koreai színész, Lee Chang-dong *Gyújtogatók* (*Burning*, 2018) című alkotása szólt nagyot Cannes-ban, utóbb pedig a magyar mozikba is eljutott. Hong Sang-soo nyáron a *Hotel a folyóparton* (*Hotel by the River*, 2018) jelentkezett a locarnói szemlén, ahol a főszereplő költőt megformáló Gi Ju-bong elnyerte a legjobb színésznek járó díjat. A 2018-as esztendővel szemben 2019 a kellemes meglepetések éve volt. A valaha volt legnézettebb 50 dél-koreai film listáját végigböngészve 2019-ig mindössze négy vígjátékot találhattunk: a *Szekerénykulcsot* (*Luck Key*, 2016), a *Sunny*-t (2011), a *Pletykalavinát* (*Scandal Makers*, 2008) és a *Nagy kisasszonyt* (*Miss Granny*, 2014). Ez a sor kettővel is bővült 2019-ben. Elsőként a kínai újravetített *Extrém meló* (*Extreme Job*, 2019) robbantott kasszát, amelyben egy válogatott marharépkából álló detektívcsapat fedőtevékenységként sült csirkés éttermet nyit egy helyi bűnbanda főhadiszállásával szemben azért, hogy ekként könnyebben lekapcsolhassák őket. Az új koreai mozi legszebb bűnügyi komédia-hagyományát megidéző (lásd *A 3-as számú – No. 3*, 1997; *Benzinkúti rablás – Attack the Gas Station!*, 1999) *Extrém meló* nemcsak átlépte az álomhatárt jelentő tízmilliós nézőszámot, de még a harcedzett filmipari elemzőket is meglepve azonnal a nézettségi örök-

ranglista második helyére katapultált, és több mint 16 milliónyi eladott jeggyel zárt. Nyáron a *Kijárat* (*Exit*, 2019) akciókomédiába oltott katasztrófa-filmjére özönlött a nézőközönség: Lee Sang-geun első nagyjátékfilmje több mint kilencmillió eladott jeggyel a harmadik helyen zárt az év végi nézettségi listán. A két alkotás közé ékelődött be Bong Joon-ho korszakos jelentőségű *Élősködőkje*, amely májusban a dél-koreai filmek közül elsőként nyert Arany Pálmát Cannes-ban, és végül tízmillió helyi nézőig jutott. Év végén a *Hamueső* (*Ashfall*, 2019) sztár- és látványmeghajtású, zavarba ejtő műfajkavalkádja (akció- és kémthrillerrel házasított katasztrófafilm) robbant bele a Baekdu vulkánal együtt a koreai publikum arcába több mint hatmillió eladott jegyet eredményezve. Gengszterfilmes vonalon legalább két évente készül emlékezetes dél-koreai tétel, de *A gengszter, a zsaru és az ördög* (*The Gangster, The Cop, The Devil*, 2019) így is feltétlen kiemelést érdemel, tekintve, hogy az elmúlt öt év legjobbjáról van szó. *Low-budget* és független filmes vonalon a női filmek vitték a prímet: a magyar nyelven is olvasható, azonos című koreai bestsellerből készült *Született 1982-ben* (*Kim Ji-young, Born 1982*, 2019) egy átlagos nevű harmincas koreai átlagnő szemszögéből rögzítette a patriarchális rendszer visszasságait, a *Kolibri* (*House of Hummingbird*, 2019) több tucat díjjal elhalmozott, érzékeny felnövéstörténete pedig a '90-es évek Szöuljába kalauzolt egy 14 éves lány alakján keresztül. Női film ugyan, de az előző két alkotással ellentétben egy férfi, Lim Dae-hyung rendezte a *Kedves Junhi-t* (*Moonlit Winter*, 2019): e munka egy eltitkolt leszbikus románc krónikája egy anya-lánya kapcsolat tükrében. Mind a *Kolibri*, mind a tárgyév busani nemzetközi szemléjét záró *Kedves Junhi* igazi függetlenfilmes siker volt, hiszen több mint százezren voltak rájuk kíváncsiak a dél-koreai mozikban.

MERRE TOVÁBB?

A koronavírus járvány filmipari atomcsapását megelőzően a 2020-as év egy újabb elképesztő dél-koreai siker hozott február végén: a legjobb nemzetközi filmnek járó papírforma Oscar-díj mellett az *Élősködők* nyerte meg a legjobb eredeti forgatókönyv, a legjobb rendezés és a legjobb film

díját is – utóbbi kategóriában a filmtörténet első nem angol nyelvű alkotása lett. Eközben Dél-Koreában az országot 1961 és 1979 között vaskézzel irányító Park Chung-hee katonai diktátor meggyilkolását megelőző 40 nap eseményeit a legfelső hatalmi szereplők szervezkedéseinek bemutatásától a *mellette álló ember* (*The Man Standing Next*, 2020) nyitott erősen, és meg sem állt közel ötmillió nézőig. Ez a szám a rendhagyó év miatt elegendő volt a nézettségi ranglista első helyéhez.

A pandémia első, sokkalta jobb sorsra érdemes áldozata a *Szalmaszálon veszekedő fenevadak* (*Beasts Clawing at Straws*, 2020) Guy Ritchie-filmeket idéző, sokszereplős, idősik- és szeszögváltásokkal operáló, szellemes-csavaros bűnügyi mozija volt, amely alig több mint félmillió nézőig jutott. Az év legszokatlanabb nyári *blockbuster*-várományosa az éjsötét, nihilista *Szabadíts meg a gonosztól* (*Deliver Us from Evil*, 2020) volt, amely témaválasztásával (gyermekszerv-kereskedelem) és brutalitásával fényévekre áll bármely hollywoodi tömegfilmtől. Békeidőben valószínűleg a közel négy és félmillió nézettsége dupláját produkálta volna, a Covid-évében azonban be kellett érnie ennyivel: ezzel a számmal a helyi alkotások közül a jegyeladási lista második helyéig jutott. Ugyancsak a nyári szezon nagy durranása lett volna a *Vonat Busanba* rendezőjének új

„A harcedzett elemzőket is meglepte”

(Lee Won-tae: A gengszter, a zsaru és az ördög – Ma Dong-seok)

munkája, a nálunk is bemutatott *Peninsula: Holtak szigete* (*Peninsula*, 2020), amely közel négymillió nézőig jutott, bronzérmet szerezve ezzel a tárgyév nézettségi listáján. A zombifilm alműfaját a be-

zártsággal és a magánnyal kombinálta a Netflixen is hozzáférhető *#Túlélők* (*#Alive*, 2020), sikeresen megidézve ezzel a korszellemet – Cho Il-hyung mozija végül az ötödik helyig jutott a tavalyi dél-koreai nézettségi listán. A járvány miatt beragadt szuperprodukciók közül volt olyan, amely a mai napig dobozban maradt (például Ryoo Seung-wan *Mogadishu* című alkotása, amely a szomáliai polgárháború kirobbanása idején mutatja be az észak- és dél-koreai diplomáciai testület közös menekülési akcióját), más forgalmazók azonban úgy döntöttek, hogy az elhúzódo bizonytalanság helyett inkább eladják a bemutatási jogot a kialakult helyzet nagy nyerteseinek, a streaming szolgáltatóknak (lásd a Netflixen itthon is elérhető *Az ürsepregetők* példáját). Az éves filmipari statisztikát áttekintve kevésbé meglepő módon gyászos kép tárul elénk: a dél-koreai filmek nézőszáma 65%-al esett vissza (115,6 millióról 40,4 millióra). Noha a hazai filmek piaci részesedésének 2020-as adata (68%) a valaha mért legmagasabb számot mutatta, ez inkább annak volt köszönhető, hogy a nagy amerikai stúdiók még a dél-koreai produkciós

cégeknél is több nagyköltségvetésű tételt tartottak vissza a bemutatástól.

A merre tovább kérdésére jelenleg Dél-Koreában (is) mindenki széttárja a kezét. A dél-koreai streamingszolgáltatók (Wavve, Watcha, TVING, Coupang Play) mindenesetre derekasan (saját tartalmakkal és komoly tőkebevonással) küzdenek a piacvezető, több mint hétmillió belföldi előfizetővel rendelkező Netflix-szel szemben. A dél-koreai filmipar a története során több ízben is kimászott már súlyos krízisekből, bízunk benne, hogy most sem lesz ez másként – nehezen képzelhető el az, hogy a világ legaktívabb mozilátogatóinak országában ne térjenek majd vissza a filmszínházakba.

A TÍZ LEGNÉZETTEBB DÉL-KOREAI FILM (2016-2020)

1. *Extrém meló* (*Extreme Job*, 2019) – 16,2 millió néző
2. *Az istennel együtt: Két világ* (*Along With the Gods: The Two Worlds*, 2017) – 14,4 m
3. *Az istennel együtt: Az utolsó 49 nap* (*Along With the Gods: The Last 49 Days*, 2018) – 12,2 m
4. *Egy taxifőnök* (*A Taxi Driver*, 2017) – 12,1 m
5. *Vonat Busanba – Zombiexpressz* (*Train to Busan*, 2016) – 11,5 m
6. *Élősködők* (*Parasite*, 2019) – 10,2 m
7. *Egy erőszakos ügyész* (*A Violent Prosecutor*, 2016) – 9,7 m
8. *Kijárat* (*Exit*) – 9,4 m
9. *Hamueső* (*Ashfall*, 2019) – 8,2 m
10. *Titkos megbízás* (*Confidential Assignment*, 2017) – 7,8 m

A dél-koreai filmek piaci részesedése:

- 2016: 53,7%
- 2017: 51,8%
- 2018: 50,9%
- 2019: 51%
- 2020: 68%

A dél-koreai filmek nézőszáma:

- 2016: 116,5 millió
- 2017: 113,9 m
- 2018: 110,1 m
- 2019: 115,6 m
- 2020: 40,4 m

FORRÁS: KOREAI FILMTANÁCS (KOFIC)